

Международный
системологический конгресс
тюркологов

**Материалы
конференций**

МАС-2022

Firengiz Rüstamova

**Pazar gerçekten
haftanın yedinci ve
alışveriş günü mü?**

(s. 285-288)

Firengiz Rüstamova. **Pazar gerçekten haftanın yedinci ve alışveriş günü mü? I**
Международный системологический конгресс тюркологов. Материалы конференций.
“Asiman”, Г., 2022, с. 298, ISBN 978-9952-8442-1-4, s. 285-288.

Pazar gerçekten haftanın yedinci ve alışveriş günü mü?

Kaynaklara göre, Pazar, dünyanın çoğu ülkesinde haftanın sayıca yedinci (bazılarında ilk gün) ve alışveriş günü olarak kabul edilir.

ISO 8601 uluslararası standardına göre yedi günlük haftanın yedinci ve sonuncu günüdür. Pazar, haftanın cumartesi ile pazartesi günleri arasındadır. Bugün Azerbaycancada hem resmi hem de gayri resmi bir şekilde Pazar adlanır.

Rusçada “воскресенье”, yani “diriliş” adlanan haftanın yedinci günü, İngilizcede “Sunday”, Norçevce ve Hollandaca “Sondag”, İspanyolca ve Portekizce “Domingo” (Dominus is Tanrı, Allah demektir), Latince ve diğer Latince konuşulan ülkelerde “Dies Solis” “Güneş” anlamında, Makedonca “Nedela”, Ukraynaca “неділя”, Polyakça “недзеля”, Belarusca “неделя” (Bkz: <https://ru.wiktionary.org>) adlanan 7. günün anlamı “не делать, не работать”, yani hiç bir şey yapmamak anlamına gelir.¹ Peki neden Azerbaycan’da devlet görevinde çalışanlar için “dinlenme” günü, genel anlamda ise “alışveriş” günü olarak kullanılır?

¹ Энциклопедический словарь Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона. - 1890-1907.

Hristiyanlar “воскресенье” yani Hz. İsa peygamberin dirilşini kastederler. (bkz: Православная энциклопедия) Peķi ölüp dirilen peygamber veya Tanrı sadece İsa peygamber midir?

Efsanelerdeki en ilkel ölüp dirilen Tanrının Mısır'daki Osir/Azer olduğu bilinmektedir. Delta'nın orta kısmında, Abu-Sir-Bana yerleşiminin yakınında bulunan Sammanuda adlanan ama sonradan Per-Usir-Neb-Cedd'den (Cedd'in sahibi olan Osiri'in evi) adlandırılan, güneydeki bir yerleşim bölgesi olan Cedd şehrinde yer almaktadır. Cedd, Osir kültürünün merkezi ve Yunanlılar tarafından Busir/Busiris adlandırılmıştır.² Eskiden Andjeti tanrısının kult merkezi olan Busir/Osir kardeşi Set tarafından öldürölmüş ve parçalanarak Mısır topraklarına atılmıştır. Osir'in vücudunun bir parçası olan omurga kemiğinin, bel kaburgalarının bu alanda bulunmasından sonra Osir/Azer tanrısının kult merkezine dönüşür. Aslında Busiris adı, Yunancada “Bw-Wsr” ve “Osir'in Yeri” anlamına gelir. Cedd, kaburgaya benzeyen sütun şeklinde tasvir edilmiştir. Busiris, dönemin ziyaret edilen ve kurban adanan yerlerindedir³.

Eğer Ba ruhu bedeni terk etmezse, insan ölmez. Aynı zamanda, Ba'nun ruhu vücuda geri dönmedikçe ruh canlanmaz. Muhtemelen, Ba'nın ruhu geri dönmezse, aydınlık ve güneşli günlerin çok olduğu ve kışın ölmüş doğanın yeniden canlandığı ve Uzbek'lerin Bahor olarak adlandırdığı bir bahar mevsimi gelmez. Eski Mısır'da, “Yer” ile “Gök”ün yani yer tanrısı Geb ve Göy tanrıçası Nut'un oğlu, Güneş tanrısı, “Hor”un babası, İside, Neftis/Nefida ve Set'in kardeşi Çar ve Gök/Mavi Tanrı olan Osir/Azer'in oğlu Güneş tanrısı tarafından dirildikten sonra yeraltı

---

² С.А.Токарев «Мифы народов мира»М. стр.66.

³ Spiegel J. Zum Osiriskult von Abydos im Mittleren Reich // Die Welt des Orients, 2, 1959. Heft 5/6. s.397–403.

dünyanın çarı ve ölümsüz yaşamı için diriliş tanrısına dönüşür. Kışın ölmüş doğanın yeniden dirilmesi, Uzbekler'in Bahor adlandırdığı bahar mevsimi Kazakçada Köktem adlanması tesadüfi değildir. Yeniden diriliş tanrısı Göy/Gök tanrısı Osir'dir. Araştırmaya göre, haftanın yedinci gününde, diğer günlere kıyasla Yerin manyetik alanı, elektriğin düşmesi, yeryüzüne yayılması ve birçok canlıların aktivitesi çoğalmaya doğru değişir. Osir/Azer tanrısının vücudunun bir kısmının Busir'de bulunduğunu söylersek, o zaman ortamın karışmasının derecesini hayal etmek zor değildir. Kult merkezi olan Busir/Busiris'in hacılar tarafından ziyaret yeri, kurbanların adandığı bir merkezdi, burada hacıların yiyecek ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak için erzak ve kurbanlık hayvanlar ve çeşitli araçlar satılırdı.

Azerbaycan ve Türkiye'de "Pazar"la ilgili çok sayıda oronim ve yerleşim alanı vardır. Yukarı Karabağ'ın Haçın bölgesinde Pazar isimli köy vardır ve Şah Mansur köyünün yakınlığındadır. Aynı zamanda, Pazar isimli eski Türk kabilesi vardır. Tiflis'teki Signahi yerleşiminde Pazarhevi olarak adlandırılan bölgede Pazar isimli yerleşim yeri vardır. Tarihi Kıpçak kökenli Basar kabilesi adından alınmıştır. Kırgızlarda Bazar, Karakalpaklarda ve Kalmıklarda Basar kabileleri vardır. Kafkas'da ayrıca pazar kelimesinden türemiş birçok dağlık, nehir ve köy isimleri devardır: Bazar Nehri, Bazar yurtu, Kuzey Kafkasya'daki Garanogoy bölgesinde Bazarnur, Zagatala bölgesinde Bazargobu vb.(Gürcistan'daki Asinza ilçesinde Ahıska Türklerinin yaşadığı Bazarhana nüfusu 1994 yılında Sibiryaya sürüldü.) Zagatala bölgesindeki Çobankol köyünün bir mahallesinin ismine de Bazar denilir. Bu ilçede nüfusu Azerbaycanlılardan oluşan Gımır köyünün tam ismi Gımırbazar, Çar köyünün eski ismi ise

Çarpazar olmuştur. İ.P. Lineviç'in 1873'teki verilerine göre, Zagatala'da üç aileden oluşan Bazartala köyünün ismi zikr edilir. Azerbaycan'da Deveçi Pazar Orta Çağ'da, Yurd Pazar Anbarcı'nın (Kura-Araz kavşağında) toponimi bilinmektedir. Bazarçay, Kafkasya'daki çayın adıdır. “Bazardüzü zirvesi, Kafkas'ın dağlık bölgesinde, Azerbaycan ve Dağıstan sınırında yer alır. En yüksek tepesi 4466 m'dir. Dağ, ismini dağın eteklerinde yerleşmişve geçmişte hayvancılıkla uğraşan nüfusun yaylağı olmuş Şahnabad nehri kıyısında yerleşen Bazardüzü isimli bölgeden almış ve etnotoponimdir. Büyük Kafkas dağlarının zirvelerinden biri olan Bazaryurd zirvesi Gusar ve Gebele ilçeleri sınırında olan dağdır. Yüksekliği 4126 m'dir. Bu oronim, pazar ve yurt kelimelerin birleşmesinden türemiş ve “pazarların yurt yeri” anlamına gelir. (Eskiden Astrahanbazar olarak adlandırılan Celilabad bölgesi gibi). Celilabad'da bugün 50 tarihi-arkeolojik anıt var. Bunların arasında Eneolitik çağa ait olan Mişarçay yerleşim yerleri, M.Ö. IV binyılına ait Kurudere yerleşimi, Tunç Çağının Yedi Tugayları, M.Ö. III bin yıla ait Cinli tepe yerleşim yeri, eski Muğan ve Becirvan kentlerinin kalıntıları, Gazanköşk, Becirvanhöyükleri, Pirhasan, Pirehançer, Zerdüşt kulübeleri gibi tarihi anıtlar vardır. (Bkz: az.wikipedia.org)

Anadolu'da, pazara Girey, Gira da denilir. Eski Türkçede, bugünün adı “Birinç”tir. Pazar isimli Rize ili, Tokat ilinin bir ilçesi, Ankara'nın Kızılay semtinin bir mahallesi, Mardin'de Nusaybin ilçesinin bir mahallesi vardır. (Bkz. Tr.wikipedia.org) Batı Azerbaycan'da Pazar isimli bölgeler var: “Karabağbazar-İrevan guberniyasının İrevan kazasında köy, 1590 yılında Revan bölgesinde Bazarçay (orada Türküt adında bir köy de

vardı).⁴ Pazar-Pazarçık, Pazaryurt / Azeryurt/ Busiryurt, Pazardüz/ Azerdüz/ Busirdüz, Mişarçay/Misirçay, Pazar/Bazar/Busir, Yedditepe, haftanın yedinci günü olan “Pazar” gününü, Gurudere, Girey, Gira kelimeleri ise Osir/Azer tanrısını diriltmiş olan oğlu, Hor/Qor/Gor tanrısını, Pazar gününün “Birinç” adlanması ise öldükten sonra dirilen Osir`le bağı, dirilmenin ilk gününü hatırlatır. Osir/Azer tanrısının ölüp dirilmesi çeşitli halklarda farklı şekillerde yaşar:“Воскресенье”,“Sunday”, “Nedela”, “Domingo”, “Diēs solis” ve Osir/Azer/Busir'e en yakın versiyon Pazar gibi. (Resimde, Osir/Azer tanrısının ve Hz. İsa peygamberin elinde iktidar sembolü olan baston tasvir edilmiştir.)

P.S. Ozor ise babaların ruhudur. Eski Türk dillerinde babaların ruhlarını ifade eder. (Yukarıdaki resimde, Osir/Azer tanrısının ve Hz. İsa peygamberin elinde iktidar sembolü olan baston tasvir edilmiştir.)

---

⁴ **K.Samedova**- Batı Azerbaycan Etnotoponimlerinin Arealları, Bakü, 2008,s. 33,41,44 və 103